

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצו

תקצו ובו סעיף אחד :

א לאחור התפלה (א) מריעים תרועה גדולה בלא תקיעה: הגה ויש מקומות נוהגין לתזוז ולתקע (ב) שלשים קולות (מהגנים ישנים), ולאחר שצצאו כזה שוב (ג) [ח] (ג) אין לתקע עוד (ד) בהגם. אבל קטן אפילו הניע לחנוכה (ה) מתר לומר לו שיתקע (הגיד ש"ב מהלכות שחרית) ומתר לו לתקע (ו) פל היום (א"ו דרייה):

א טור בשם רב עקיב

תקצו אם מתר להתענות בראש השנה, ובו ג' סעיפים :

א (א) אוקלים ושותים ושומחים, (ב) ואין מתעניין בראש השנה ולא בשבת 'שוכה', באמנם לא יאכלו פל שקעים למען לא יקלו ראשם ותהיה יראת ה' על פניהם: **ב** [*] (ג) גיש מקומות שקבלה ביום (ד) שפל מי שרגיל להתענות בראש השנה (ה) ומשנה רגילותו ואינו מתענה אינו משלים שנתו.

א טור בשם רב הא ותריין גיאות, וכו' קמח קראיש בפסוקי סוף ראש השנה והפירוש בתורה התנאות מביא פירוש א ומהפירוש שבינו קליל כסימי קמח ב אגדה ג אגור

באר היטב

(ב) אין לתקע. ואסור להוציא השופר פשאין צריך לתקע דהוי הוצאה שלא לצורך. ואפילו מי שיתקע ביום שני אסור לתקע ביום א' להתלמד דהא בקיאים בקביעה ויחזקו ויחזקו קדש והבי' חל. מ"א, ע"ש. ותש"ו מהיר לתקע ברי"ה אחר שצא, ע"ש שקבלה דברי"ט ליקא שבות דתקיעה, ע"ש, ובתשובת חכם צבי סימן לה פטה עליו ע"ש, ובתשובת פנים מאירות סימן קב הל"ן בעד הש"ס ע"ש. ועין יד אהרן פארק מנה. ומיהו שרי לטקול השופר אחר שצא, בו, הכנה"א משום נש"ל, וכן פתח הש"ס ס"ק ב' ע"ש. ועי' סימן תקפת ס"ה בהג"ה: (ב) אוקלים. הש"ס הריע כמה שאכל אלישע אצל השונמית דאין

שערי תשובה

[ב] אין לתקע. עכ"ה"ט. ועין בח"צ דמקח משפט דף קיד ותחילת דף פד (בשפת פוסקים) שם וכן ברי"ה בר"פ י"ט שיתקיעת שופר בהגם אסור מדרבנן אפילו ברי"ט של ר"ה שאי"ס חל בשבת. ודלא כהש"ס סימן תקצו. ופמ"א סבב לטב קצית ח"צ וסבב דבשאר י"ט מודה הש"ס דאסור, רק ברי"ט דרי"ה מותר, דבשאר י"ט איכא שבת שאי"ס יתקן גרידא, משא"כ ברי"ט דרי"ה דלא גזרי ציון כמיש הש"ס סימן תקפת, אי"ס כל היום מותר לתקע אם אינו בשבת, דבשבת איכא גזירה אחרית, שמה יצטרפו, ע"ש. ועין בס' וב משלם בראש ה"ס ענינים מלגטים מה"צ ויל' שכתב: אשר כתבם לנשב המטה בספרי, ע"ש שד"קרו טובים לזכות מ"ש הפמ"א על הש"ס על הש"ס, ע"ש:

[*] יש מקומות כו'. והבט בשכ"ו ח"א ס"ס ל' דבעל-פירוש שרגיל להתענות קל ר"ה אסור לו לאכל, ודכ"א פנינת רי"ה ודאי צריכין קפלה תנור כמשמעות הש"ס סימן תקצו, וגם מטעמת הפוסקים שרגיל להתענות על ימיו משמע אפילו איכא עונות מזה וקמו דבטול משמחת י"ט, וגם לפי מ"ש דנסתו איכא דברך שאינו משלים שנתו כנסתו ויחזקו סימן כג באחר שנתפס בכבלי-ברזל בסגות נפשות בחמת עליה ונדד נדר ע"ד רבים כפיצולו ה' יתענה כל ימיו שני ימים ר"ה, ולא יזהר להתקע להחיד נדוד

באר הגולה

שני דחין בשביל זה הברכות. וכתבו בתחילת עולם בטום ושותות יעקב, דאם יש צאן שני מקומות, באחד ישמע סדר הברכות של שני ימים של ראש השנה, ואם ילך למקום שחוקעין לא יתנה אפשר לו לשמע רק סדר תקיעות דיום שני. שהוא מקום חוק שלא יכול לבוא לשם עד ליל שני בראש השנה. חולף למקום שחוקעין, עד כאן לשונו. ויכול להיות שגם התקיעה והתפילה מנדים טורים לו שלא לזכות הברכות של שני הימים בשביל תקיעות דיום שני. לדין דקייאין בקביעה ודח"א"ט:

משנה ברורה

א (א) מריעים תרועה גדולה. קרי (ב) לערבב השופר, (ג) שלא יקטרב עליהם אחר התפלה שהולכים ואוקלים ושותים ושומחים, לומר שאינם יראים מאימת הדין, אבל אין אנו נוהגים בן רק בסיום תקיעה אחרונה של השלמת מאה קולות, כמו שכתב לקמיה, המקרא אומר 'תקיעה גדולה', והנוקע מאריך בה יותר משאר תקיעות [מט"א]: (ב) שלשים קולות. ובש"ל"ה פתב לתקע מאה קולות, דתננו שלשים דלישבה, והתקיעות של סדרים, ושלשים אחר התפלה, וזהו ה"ה הפל יהיו מאה קולות: (ג) אין לתקע עוד וכו'. דכיון שאין צריכין, הוי ככל שאר יום-טוב שאסור לתקע משום שבות, ועין בט"ו שד"עת' היום-טוב של ראש השנה (ג) אינו דומה לשאר יום-טוב בזה, (ד) אבל רב האחרונים הקסימו לאסור כדברי הרמ"א. ולענין טלטול, (ה) לכלי עלמא שרי פל היום, דהא ראוי לתקע בו להוציא אחרים) שלא יצאו ערבן: (ו) בהגם. וגם (ו) אסור להוציא השופר פשאין צריך לתקע, דהוי הוצאה שלא לצורך. ועין סימן תקיח סעיף א בהג"ה. (ז) ואפילו מי שיתקע ביום שני, אסור לתקע בראשון להתלמד: (ח) מתר לומר לו שיתקע. הינו (ט) אף להשתפל ללמדו אפן התקיעות, ואפילו אחר שאינו אביו (ט) משמע דמתר בזה, דמתנה לקטן: (ו) פל היום. אקטן (ו) קאי, דאלו גדול (י"א) הא כבר פתב דאין לתקע עוד בהגם: **א** (א) אוקלים ושותים ושומחים. רצה לומר, אף שהוא יום הדין, מפל מקום מצוה של "רשפת פתח" שנה גם ב"ו, (ב) שגם הוא בכלל חג, כדכתיב 'תקעו בה'נש שופר' (ב) בפסח ליום הנהגו", ונאמר בנהמיה ח' "אכלו משמנים ושתו ממתיקים" וגו' פי קדוש היום לארצנו ואל תפצונו) פי תדנת ד' היא מצוה: (ב) ואין מתעניין בראש השנה. אם לא בתענית הל"א, שגם בשאר יום-טוב מתעניין על זה. פתב עשרת-עשרים, דלכלי עלמא מתר להתענות בראש השנה ולהתפלל עד חצות אף-על-גב דבשבת ושאר יום-טוב אסור, וכן איתא לעיל בסימן תקפת סעיף א בהג"ה: (ג) יש מקומות וכו'. המתענה בראש השנה, (ג) ראוי שילמד פל היום או יצטק בתחנון ובקשות כדי שיהיה בלו לדי'. (ד) פתבו האחרונים, דאף שמתבאר לעיל בסימן תקצו סעיף כ דהמתענה אסור לכשל לאחרימי, מפל מקום אשה המשרתת בבית בעל-הבית שמשעבדת לו ונראה הדין אשה שמשעבדת לבעלה לאפות ולבשל בשבילו ואין לה אחר לנהל, מתנה לכשל בשבילו: (ד) שפל מי שרגיל וכו'. הינו (ה) שלש פעמים: (ה) ומשנה רגילותו וכו'. הינו לענין יום,

שער הגיור

(ב) אבל פל זה אינו מעבדות, שאם לא יצעה בן אין עבוב דבכ"ר) שחרי כבר יצאו ירי חובתן [פוסקים]: (ג) רב עקרו וקבאר הש"ס: (ג) בן הליצו בעדו שגם הוא מודה לשאר יום-טוב דאסור, כדי שלא יסתר ש"ס מפרש. עין בשערי-תשובה: (ד) מגדאברתם וחסם צבי וקרבן ותבאל ושותות יעקב ותמדר-משנה ותקרא-שולם ותמדר-קרבן ובגרי-שע, ודלא כפי"ו ואתה אחרתם שיתחזקו דכ"ר: (ה) אחרונים: (ו) כגון-אברתם ואלה רבה: (ז) שם: (ח) כן משמע בפוסקים: (ט) פריימגורס: (י) ופטרט שהגדול גס-כן מתר להשתפל ללמדו פל היום: (יא) ומה שמצאין אור נרוץ בראש השנה אינו מתקרא רק מאינה מצוין, דהא האור נרוץ מהיר לתקע בהגם אחר שצא מכתו. ונדמ"א פליג עליו כמו שפתב המגדאברתם: (ב) פוסקים: (ג) ואמר ח"ל איתו חג שסלבה מתבשה בה. הוי אומר זה ראש השנה: (ג) עין כגון-אברתם שכתב דבראש-השנה חמיר יותר ממי שמתענה בשבת ויום-טוב מתנה חלוס, דשם התענית ענג הוא ל"ו) ומקום פנה הל"א, מה שאין בן התענית ראש-השנה דאיתו פשביל פננוג על-פן צריך לקים הקרא דלד'. אקנם באליה רבה דחה אותו והביא בשם הפל"ב דמי שמתענה מתנה תשובה גס-כן יש לו בזה תענוג ומבילא מקים בהענינו הקרא דיל"א, ולזה העסקתי לשון חסידי-אדם שכתב ראוי שילמד כל היום, והינו ששהא מן הדין להתחלה כדי לעאת נעת סמחתיין, ועל-פן אם קשה לו הדבר יכול לסמוך על דעת השקליו: (ד) אלה רבה ונדד-הימים ופסח-אפרים, דלא כפי"ו אברתם: (ה) פריימגורס, וקצין זה פתב גס-כן חסידי-אדם:

הַלְבוּת רֵאשׁ הַשָּׁנָה סִימָן תַּקְצוּ תַקְצוּ

ביאורים ומוספים

יוכל לברך על התקיעות בהמשך, אלא יתלמד בלילה נאמנם הלקט יושר (הלכות ראש השנה ס"ק יז עמ' 125) כתב שמי שאינו יודע לתקוע יכול לתקוע בראש השנה בבוקר כדי להתלמד. וראה בירושלים במתעריה שם הע' 348 שביאר טעמו, ומדוע אין דברי הלקט יושר סותרים לדבריו.

[ביה"ל ד"ה למקום]

כשכיל תקיעות היום שני. לדין דקיאין בקביעא ד'תתא'.⁹
(8) ולענין מי שלפניו שתי מצות [אין אחת מהן מהתורה] ואינו יכול לקיים שתיהן, האם עליו להעריך את המצוה הראשונה שבאה לפניו, ראה מה שכתב במשנה"ב לעיל (סי' צ ס"ק כח) ובמה שכתבנו שם, וראה בביה"ל לעיל (סי' קט ס"א ד"ה הנכנס).

סימן תקצו

אם מתר להתענות בראש השנה

[משנ"ב ס"ק א]

מכל מקום מצוה של "וְשָׂמַחְתָּ בַּחֲגֵיךָ" שִׁיךְ גַּם בַּיּוֹם.¹⁰
(1) אכן, לענין הזכרת השמחה בתפילה, כתב השו"ע לעיל (סי' תקפב ס"ח) שבראש השנה אינו אומר 'מועדים לשמחה חגים חמנים לששון', וכן לענין מי שעשה להזכיר את ראש השנה בברכת המזון ביעלה ויבא, כתב המשנה"ב לעיל (סי' קפח ס"ק יט) שאף שבשאר ימים טובים אם שכח יעלה ויבא, אומר 'ברוך אתה וכו' אשר נתן ימים טובים לישראל לששון ולשמחה וכו', בראש השנה אינו אומר 'לששון ולשמחה'. וכן לענין אמירת הפזמון לכה דודי בראש השנה שחל בשבת, כתב המטה אפרים (סי' תקפב ס"ב) שאף שביום טוב שחל בשבת יש הנהגים לאומרו ולהזכיר בבית האחרון גם בשמחה ובצהלה [ובנוסח אשכנז נהגים שלא לומר כלל לכה דודי ביום טוב שחל בשבת], כשהל ראש השנה בשבת נוהגים לומר גם ברינה ובצהלה, כיון שהוא יום דין. ומצוה זו של 'ושמחת בחגך', כתב לעיל (סי' תקכט ס"ק טו) שהיא מן התורה. ולענין פרטי קיום מצוה זו, ראה הרחבת הדברים שם. וכתב המטה אפרים (סי' תקפג ס"א), שכל מה שמקילים בשאר יום טוב משום שמחת יום טוב, יש להקל גם בראש השנה.

[משנ"ב שם]

"אֶקְלוּ מִשְׁמָנִים וְשָׂחוּ מִמִּתְקִים"¹¹ וכו', וְאֵל תַּעֲצֹבוּ.¹²
(2) והוסיף לעיל (סי' תקכט ס"ק יא) שבגמ' (עבודה זרה ה, ב) מבואר שתיקנו חכמים להרבות בסעודה בראש השנה, ובטעם התקנה ביאר בשע"צ שם (סי' יג) שעושים בן לסימן טוב לפי שהוא תחילת השנה, וכן כתב הרמ"א לעיל (סי' תקפג ס"א) שנהגים לאכול בראש השנה בשר שמן וכל מיני מתקה, וביאר המשנה"ב שם (סי' ה) בשם החיי אדם שעושים בן לסימן טוב.
(3) ולבבות בראש השנה בשעת התפילה כדי לעורר את מידת הרחמים, כתב הבאר היטב (סי' תקפד ס"ק א) שהארי"ז ז"ל נהג לבנות בראש השנה וביום כיפור, ואמר שמי שאינו בוכה בימים אלו אין נשמתו טובה ושליומה, וכתב המטה אפרים (סי' תקפב ס"ב) שכן נוהגים אפילו כשהל בשבת, וכתב האלף המגן (על המטה אפרים שם ס"ק מה) בשם השלי"ה שגם מי שאינו יכול לבנות, טוב לעשות קול בכי כאילו הוא בוכה, ורחמנא ליבא בעי לב נשבר. מאידך, המעשה רב (אות רז) כתב שאין לבנות בראש השנה כמבואר בנחמיה (ח ט-ו) "אל תתאבלו ואל תבכו וגו' ואל תעצבו", וביאר האור חדש (הערות על המעשה רב מר) שמואל מאלצאן, שכונתו היא רק כשמביא עצמו לידי בכיה, כגון החזנים שמתדללים לעורר את העם לבכיה בשאומרים 'בראש השנה יכתבוך וכדו', אך מי שבוכה מעצמו מרוב דבקותו בקדוש ברוך הוא, זו היא ודאי מידה טובה, וכמבואר במשנה"ב לעיל (סי' רפח ס"ק ז) שיותר לבנות בשבת כשבוכה מחמת רוב דבקותו בהקב"ה, וכפי שמצוי אצל המתפללים כבונת, וכן ביאר בשו"ת המשך במילואים עמוד 40

סימן תקצו

[משנ"ב ס"ק א]

כְּדִי לְעַרְבֵב הַשָּׁטָן וכו', שֶׁל הַשְּׁלֵמַת מַעַה קוֹלוֹתָ.¹³
(1) טעם נוסף כתב האלף למגן (סי' א), כדי לעורר הלבבות אחר שיוצאים מבית הכנסת שלא ישכחו ענין השופר, ושתמיד יהיה השופר לזכרון להם, כמו שכתוב 'אשרי העם יודעי תרועה', והיינו שנותנים אל לבם להיות יודעים המסובב מהתרועה, ויתעוררו לשור מהעבירות שבדם.
(2) ועל מה שנופס בכל הסידורים והמחזורים, וכן מנהג העולם, לתקוע גם בסוף תקיעות של מיושב תקיעה גדולה, כתב בשו"ת מנחת אלעזר (ה"ב סי' סה) שאף שלא מצא שום רמז למנהג זה בספרי הפוסקים או בכתבי הארי"ז ז"ל והמקובלים, מימ במהרי"ל החזיר שכן נוהגים, וביאר שם שהוא סימן לעם שנסתיימו הקולות ויאמרו 'אשרי העם יודעי תרועה', וכיון שהמהרי"ל הוא רבן של כל בני אשכנז ובפרט במנהגי התפילות הפיוטים והתקיעות בראש השנה, והוא גם הביא זה כמנהג קבוע בימיו ובוראי היה עוד בדרות שלפניו, וכן החזיר מנהג זה בסידור בית יעקב, על כן חלילה לגרוע ולשנות מנהג זה משום 'אל תטוש תורת אמך'.

[שעה"צ ס"ק א]

אֵין עֲכוּם בְּדָבָר.¹⁴
(3) וראה מה שכתבנו במשנה"ב לעיל (סי' תקצ ס"ק לה) באלו תקיעות יוצא ידי חובה מהתורה.

[משנ"ב ס"ק ג]

הָאֵל רָאִי לְתַקְעַי בּוֹ לְהוֹצִיא אֶתְיָדִים.¹⁵
(4) ואף שלענין סכין של מילה, כתב השו"ע לעיל (סי' שח ס"א) שאינו ניטל בשבת, ולא אומרים שיהיה מותר לטלטלו שמא יודמן לו למול, ביאר הגר"ש אויערבך (ש"ש פ"ב הע' נג) שאין זה מצוי כל כך שתודמן לו מילה שלא ידע עליה מאתמול, מזה שאין בן שופר שמצוי לתקוע להוציא כאלה שלא יכלו לבא לבית הכנסת, אף שאינו יודע על כך מקודם לכן.

[משנ"ב ס"ק ד]

אָסוּר לְתַקְעַי בְּרֵאשׁוֹן לְהַתְלַמֵּד.¹⁶
(5) ובטעם הדבר כתב המג"א (ס"ק ב), שהוא מקור דבריו, שהוא מחמת איסור הכנה, שהיות והיום בקיאים בקביעות החודשים, נחשב היום טוב הראשון קודש והיום טוב השני נחשב חול, ואין קדוש מכין לחול, והוסיף הלבושי שרד, שאף ששני הימים של ראש השנה נחשבים קדושה אחת, היינו דוקא לחומרא אבל לא לקולא. ואף לתקוע להתלמד בלילה ראש השנה, הסתפק הגר"ש קמיוצקי (קובץ הלכות, ימים נוראים פ"ב ס"ח) האם מותר, שאמנם איסור הכנה אין כאן, אך שמא הלילה שאינו זמן תקיעה נחשב בשאר יום טוב שאסור לתקוע בו, אכן, הגר"א נבצל (ירושלים במועדיה עמ' רב) כתב, שמעלות השחר לא כדאי לתקוע להתלמד, כדי שלא יבטל לספק שמא יצא בתקיעות אלו ואז לא

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצו

המשך מעמוד 136

קמ איא ס"ק א) אם די בשתיית משקה, או שמא צריך לאכול חזק פת ובשיעור כביצה, והקצות השולחן (סי' צ בודיש ס"ק א) כתב שאף אם די בשתיית משקה, יתכן ששתיית מים אינה מועילה, כי אינה בכלל טעימה, מאידך, האלף המגן (סי' ב ובהגדה שם) כתב שאף שתיית מים קודם התפילה מועילה, וכן כתב הערוך השולחן (סי' רפח ס"א) שאם שתה חמץ קודם התפילה יצא מכלל תענית, ולענין הדין האם מותר לאכול לאחר תפילת שחרית קודם התקיעות, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תקפח ס"ק ב).

ובטעם הדבר שבראש השנה מותר להאריך בתפילות ופיוטים אף לאחר חצות, כתב המטה אפרים (סי' ב) שכיון שבראש השנה עומדים אנו לבקש על נפשנו, לכן התירו זאת.

[משנ"ב ס"ק ג]

כ"י ש"ה"ה פלו ל"ד¹⁰ וכו', דהמקצעה אסור לבשל לאתריס¹¹ וכו', מקצת לבשל בשבילי¹².

8) כותת דבריו, כפי מה שפירש לעיל (סי' תקכט ס"ק א וי"ט) שמצות יום טוב היא לחלקו חציו לה, דהיינו לתורה ותפילה וכמו שכתוב "ועצרת לה" אלקיך, וחציו לכם, דהיינו לאכילה ושתיה וכמו שכתוב "ועצרת תחיה לכם", ומי שמתענה תענית הלום שאינו מקיים יחציו לכם, צריך להיות כולו לה.

אכן, במשנ"ב שם (סי' ט) הביא את דעת הרמ"א משה שהמתענה תענית הלום ביום טוב אינו צריך ללמוד או להחפיל כל היום, אף אם לא יצא מלבושיו בתענית את החציו לכם, כי כיון שמתענה נקרא כולו לה.

9) ובטעם הדבר ביאר שם (סי' טו) שכיון שאסור למתענה לבשל ביום טוב בשביל עצמו משום שאין לו צורך בזה, ממילא לא חזר לו לבשל בשביל אחרים, וכן אם חל יום טוב סמוך לשבת, כתב שם שאסור לו לבשל בעצמו עבור שבת גם אם הניח עירובו, אך אם אין לו אחרים שיבשלו עבורו לשבת, מותר לו לבשל בעצמו (נטעם הדבר ראה בהערה הבאה).

10) והטעם שמקילים באופן זה, ביאר לעיל (סי' תקכו ס"ק טו) ובשעה"צ שם (סי' צו) שהרבה אחרונים מפסקים על דין זה שאסור למתענה לבשל עבור אחרים, כיון שכל האיסור לבשל עבור עצמו אינו איסור מצד עצם דין יום טוב, אלא האיסור הוא רק משום שאינו יכול לאכול, והרי זה דומה למי שסמוך למוצאי יום טוב כבר אבל כדי שביעה ובחאי לא יצטרך לאכול יותר, שאסור לו לבשל עבור עצמו להינם, ומי"מ מותר לו לבשל עבור אחרים, ולכן לענין אשה המשתעבדת לבעל הבית או לבעלה, סומכים על דעת המתירים. ובשעה"צ שם (סי' צח) הביא את דברי הא"י (בסימן זה ס"ק ד) שביאר באופן נוסף, שלפי הטעם שהאיסור לבשל לאחרים הוא רק מפני מראית העין שיאמרו שמבשל לעצמו, כמשרתת ודאי מותר, כיון שכולם יודעים שמבשלת עבור אחרים.

[שעה"צ ס"ק ג]

ד"ס ספס"ה ע"ג הוא ל"ד¹⁴.

11) ומטעם זה כתב במשנ"ב לעיל (סי' רפח ס"ק טו), שאין להתענות אלא אם כן נפשו עגומה עליו וכשיחשבה ימצא נחת רוח, שאם התענית היא ענוה לו, אבל אדם שאינו מקפיד בהלום רע, או שהתענית קשה עליו ומצטער בהעניו יותר ממה שמצטער בפרד הלום, אסור לו להתענות בשבת (או ביום טוב).

תשובות והנהגות (ד"ב סי' רסח), אכן, בקיצור הלכות המועדים (להגריש דבליצקי, דיני תפילת שמונה עשרה לראש השנה הע"ה) כתב שבארץ ישראל לא נהגים בזה כהגרי"א, אף לנהגים במנהגי הגרי"א בשאר דברים.

[משנ"ב ס"ק ב]

וְאִין מְהַעֲנִין בְּרֵאש־הַשָּׁנָה¹⁵, אִם לֹא בַתְּעִיַת הַלּוּם, שְׁגַם בְּשִׁאָרֵי יוֹם־טוֹב מְתַעֲנִין עַל זֵה¹⁶ וכו', אף-על-גב דבשבת ושאר יום-טוב אָסוּר¹⁷, וְכֵן אִיְהָא לְעֵיל בְּסִימָן תְּקַפֵּד סְעִיף א בַּהֲגָה¹⁸.

4) ולענין איסור תענית בשבת, כתב בביה"ל לעיל (סי' רפח ס"א ד"ה אסור) שיש דעות בין הפוסקים אם הוא רק מדברי קבלה תלמוד מהפסוק וקראת לי שבת עונגי, או שהוא מדאורייתא ונלמד מהפסוק יאכלוהו היום, וצ"ח להבדיל השו"ע לעיל (סי' תקע ס"ג) שכתב שאיסור תענית בשבת יום טוב הוא מדאורייתא [ולכן מי שנשבע להתענות בשבת או ביום טוב, לא חלה עליו התענית, כי אין שבועה חלה על דבר מצוה], אכן לגבי ראש השנה, כתב המשנ"ב להלן (סי' יב) שאם קיבל עליו להתענות בראש השנה צריך התרה, מאחר שיש אומרים שמוצה להתענות בו.

8) וכמו שנתבאר ברמ"א לעיל (סי' תקכט ס"ב), אכן, כתב המשנ"ב שם (סי' יח) שהא"י הביא בשם הרשות מהרי"ש שלא להתענות תענית הלום ביום טוב, כיון שהכהנים עולים בו לדוכן [ואומר או תפילה להתטב חלום כמבאר בשו"ע לעיל (סי' קל ס"א)], אך כתב הא"י בשם כמה אחרונים, שלמעשה המנהג הפשוט הוא להתענות.

ובגדר החיוב של תענית הלום, כתב לעיל (סי' רכ ס"ק ז) שאין זה חובה אלא רשות, וראה מה שכתב השו"ע שם (סי' ב) שיפה תענית לחלום כאש לנעורת, והוסיף המשנ"ב שם (סי' ה) שאם אינו חוזר בתשובה אין התענית מועילה, וכמו קרבן שאינו מועיל בלי תשובה.

ולענין חיוב שמיעת קידוש למי שמתענה תענית הלום בראש השנה, כתב המטה אפרים (סי' יב) שישמע קידוש מאחרים, וביאר באלף למטה (סי' ח) שאף שאינו אוכל ואם כן הרי הקידוש אינו במקום סעודה, מי"מ יצא בזה ידו חובת קידוש לדעת הסוברים שמועיל קידוש שלא במקום סעודה.

ולענין המנהג להתוודות על עוונותיו כשמתענה, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק ז) שגם המתענה בשבת יכול להתוודות על עוונותיו, אכן בראש השנה, כתב המטה אפרים (סי' יג) שלא יתוודה אף אם מתענה תענית חלום, וביאר באלף למטה (סי' ט) שהטעם הוא כדי שלא יתן פתחון פה למקטרג.

6) ואפילו אם לומד ומתפלל, כתב הרמ"א לעיל (סי' רפח ס"א) שאסור להתענות עד חצות, ובטעם האיסור ביאר המשנ"ב שם (סי' א) שכיון שהאוכל אחר שש שעות הרי זה כזרק אבן לחמת, לכן גם אם מתענה עד חצות נקרא כמו שהתענה כל השבת, אך הוסיף (שם ס"ק ב) שהא"י מוצא סמך להקל בזה אם לומד או מתפלל עד אחרי חצות.

7) ושם כתב (סי' ה) שכשחל ראש השנה בחול יכול להאריך אף לאחר חצות, אך אם חל בשבת אין להאריך יותר מחצות, והוסיף שכל החיות להאריך הוא בפיוטים ותפילות, אבל בנגונים אין להאריך, אכן, אם טועם משהו קודם תפילת מוסף, כתב לעיל (סי' רפח ס"ק א) שיכול להאריך בתפילה לאחר חצות אף בשבת, ובטעימה זו המתירה להתפלל אף לאחר חצות, הסתפק הפמ"ג (סי'

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

הגה ומי שאינו נרא לנפשו (3) אין צריך להתענות כל זמיו (כל-כיו ומנהגים), (1) רק צריך התרה כמו שאר נדר (כל כו): ג' המתענה פעם אחת בראש-השנה (1) תענית (2) [ג] חלום, אם היה ביום ראשון (7) צריך להתענות (ח) שני הנמים (ט) כל זמיו, ואם היה ביום שני יתענה כל זמיו (י) יום שני בלבד: הגה (יא) ואין צריך (ס) למיטב תעניתו, (יב) דהא יש אוקרים דמצנה להתענות בראש-השנה (תהי' סימן רצ"ח).
[אין אוקרים צננ' בראש-השנה (יג) כמו שאין אוקרים ביום-הכפורים (תהי' סימן רצ"ח):

תקצח ובו סעיף אחר:

א [*] *ראש-השנה שחל להיות בשבת (א) אוקרים 'צדקתך' במוקחה: הגה ויש אוקרים שלא לאמרו (ר"ן סרי' ומהגים), [כן אנו נוהגים]:

תקצט ובו סעיף אחר:

א [*] (א) *ליל ראש-השנה שחל להיות במוצאי-שבת (ב) אוקרים 'ותודיענו':

תר ביצה שנולדה בראש-השנה ודיני הקדוש, ובו ג' סעיפים:

א *ביצה שנולדה פיוס-טוב הראשון וכן מה שנוצור בו וכן מה שנתלש בו, (א) אסור בשני: הגה וכבר

א טור בשם אבי
הצדוקי (וכן קמב
הרא"ש בסוף ראש-
השנה
א מיקרא דרב
ושבאל ביצה ד
הקבא דף ה'

שערי תשובה

משום והוכיח מ"ה דף יח דקאמר בגי פתשורי בטלה אדכתיבא כו' דלפי המסקנא מצוה להתענות בריה, ודעה ראיות הט"ז סימן תקנז, ע"ש, וכתב שני לומדים אחרים החירו לו, אמרו והאיל והתר התר מאחר דאיכא דעות דבדיעבד מהני התרה ע"ד רבנים, ע"ש, ועין בשא"ת א"ת סימן קא הביא דעה משי"ס דרי"ה דלעיל דאסור להתענות בריה, וע"ש סימן קב דלי"ס שאסור להתענות בו אלא דשקמתו מצוה פשע"י י"ט לתיב בקדוש כשא"ר י"ט ואסור לטעם פלוג' ע"ס קדוש ואין קדוש אלא במקום סעודה וכל דין סעודה י"ט ע"ל: [ג] חלום, ע"ן לעיל סימן רפח קש"ת שם מדינים אלה, ועין במח"ב שצריך להיות פקעט כל היום ברכ"כ: מהבדור וזו"מ לקום כלו לה' קמי' פתענית-חלים בשבת: [*] ר"ה שחל בו, ועין משב"ץ ח"ג סימן קנז וקח"ב סימן רמח וקב"ץ שמוקח לרש"י ר"ה מאמר חפ"ן, ועין ברי"י מש"ס א"ח פ"ט פ"ב הע"פ דקט"ו

באר היטב

להתענות בריה, ע"ש, ונ"ל ראיה מתנה ואלקנה איש האלהים שאכלו בריה, וכן מבאר בנתיבות ח' אכלו משפנים ושתו ממתקים בריה, ובקצת-משפ"ס פ"ש"ח נציבים פתח שלא לאכל בשר ולשתות יין בריה: (3) א"צ, וכן עשה מעשה ה"ם לונזאני בסי' שתי ידות, ועכ"פ בלילה של ר"ה אסור להתענות כמו בשאר ימי"ט, מ"א, והמתענה בריה או בשאר ימי"ט אסור לבשל לאחרים כמי"ש סימן תקכו ס"כ בהג"ה, ע"ש: (ג) חלום, ואם הוא ספק אם הוא מהחלומות שמתענים בשבת אין להתענות, כנה"ג: (7) צריך, ומי שאינו נרא א"צ דלעיל, ע"ן מנהגים: (ס) למיטב, אפילו חל בשבת:

שאוקרים א"ס בשבת או במוקחה י"ל תחלה א"ס דסקננו רבנן קדמאי ואח"כ צדקתך, וכ"כ בשבועה"ג סימן תרכב, דאך דצדקתך תרי"ג מ"מ א"ס נאמר בשבת יבמקחה ועדאקדך רק במוקחה, ובכ"י סימן תרמג הקשה ע"ז משנה דף נו דס"ל לכה בבית דמן ואח"כ סקה משום דמן דתיר בו, ע"ש ובתשובת כנה"ג סימן נ' ע"ן סימן תרכב: [*] ליל ר"ה בו, המנהג שמתפללים מתוך הסודור אף שלא ברכו צדק ע"ן ברפת מאורי האש, וכי ברי"י שביע לפי מש"ס בכ"י סימן תרצג, ובתראי ס"ל שאין לתנו מהאור ליום בכה, ע"ש, אך גם שם בקראת מנהג אין נוהגין לומר תחלה ברכת האור, וע"ש, וכאן נלע"ד להקל שפי' שאין זה הנאה גמורה דקצת שאונה בפיו ומי"ס רא"י לתחלה לפי ששג"ר בפיו התפלה ושהתפלה ג"כ, ואמנם נראה דמי' שפכ"ל בהפלה ס"ד פ"ן שעכ"פ אומר הפכ"ל צ"ן

מושג בריה

להתענות בשבת יום-טוב דאין קבלתו פלוג', הקא צריך התרה, מאחר דיש אוקרים דמצנה להתענות בראש-השנה: (יג) כמו שאין אוקרים ביום-הכפורים, מאחר שהם ימי דין, ואין ש"ך כל-כך לבקש לענות ביום צום הפענית:⁽²⁾

א (א) אוקרים 'צדקתך', בין שהוא יום הדין (ב) אוקרים צדוקי⁽³⁾ משום צדוק הדין, שוקרי אנו אוקרין ונגובה ה' צבאות במושפט והאל הקדוש נקבש בצדקה: והנש"א אוקרים סבירא להו, דהא על-פל-פנים יום-טוב הוא וראש-תודיענו⁽⁴⁾:

א (א) ליל ראש-השנה וכו', המנהג שמתפללין מתוך הסודור אף שלא ברכו צדק ע"ן ברפת מאורי האש, וע"ן בשערי-תשובה השע"ס, שאין זה הנאה גמורה, דקצת שגורה בפ"ו, והמתמיד יוקרר לעצמו אכל אין להורות לאחרים: (ב) אוקרים 'ותודיענו'⁽²⁾, אף שאוקרים בו יתנגדו הקב"ל וראש-השנה אינו נגל, (ב) מכל מקום פי' היכי דאוקרין במוצאי יום-טוב בהקדלה בין יום השביעי לששת ימי הפעשה, דאוקרין סדר הקדלות הוא מונה, הכי נמי סדר המקור הוא אומר:

א (א) אסור בשני, אע"ג דבשאר יום-טוב קטר בשני מנח ממה-נפשו:

שער הציון

(1) פוסקים: (1) פן נראה לי פננת סכ"ס שהביא שהגד אבותם בסעודת-קטן ג' ויפטר מעליו קשית המגד אבותם, פ"ס לא אכין איד הבין דברי סכ"ס באפ"ן אחר, שהתענה וגם קדש⁽²⁾, ואפילו אם תמצ' לומר שברך להוציא בני-ביתו ולא שהה, איד יצא בברכה בעלמא ידי קדוש דאונותא הלא צריך להזכיר בו מענינו של יום, ועל-כרחו כדפשוטי יהא דקאמר שהוא נאוריתא א"ס קאי, וברור בקצת השם יתברך: (2) פוסקים: (3) בית-יוסף, סגן-אברהם: (4) פוסקים: (5) פוסקים: (א) היינו 'צדקתך צדק', וצ"ח הוא קיצור החיכות [ר"ת] הראשונות שבג' הפוסקים — צדקתך וצדקתך צדקתך.

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק ו]

רק צריך הסתרה⁽¹²⁾ וכו', נק' קשה לה⁽¹³⁾ וכו', אָבֵל בְּלֵאֵי הָקֵי אֵין נַעֲשֶׂה כְּנֶדֶר צְלִיָּדֵי שְׁעֵשָׂאָה פְּעַם אַחַת⁽¹⁴⁾.

12) ואף שמתירים נדרים בתפילת יכל נדרים ומתנים שלא יחולו מכאן ועד יום כיפור של שנה הבאה, ואם בן גם מנהג של מצוה שנעשה בנדר אינו צריך התרה, כתב לקמן (סי' תרי"ט ס"ק ב) שתנאי זה שעושה ביכל נדרים מועיל רק אם אינו זוכר את התנאי בשעה שנודר לאחר מכן, אך אם זוכר את התנאי ואף על פי כן נודר, הרי עוקר את התנאי. וראה מה שכתבנו שם, האם יש לסמוך על תנאי זה למעשה (בשלא זכר את התנאי) שלא להצריך התרה.

ואף שהנהוג להחמיר בדבר מסויים יש דעות בפוסקים שכן הוא הדין, כתב בשע"י לעיל (סי' תקנ"א ס"ק יא) בשם המג"א שכיון שקיבל עליו לנהוג בדעה זו לא מועילה בזה התרה, והרי בענינו יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה, ואם כן נאמר שקיבל עליו דעת האוסרים ולא תועיל התרת הנדר, ביאר בקצה המטה (על המטה אפרים, סי' ו) שכיון שלכל הרעות אין איסור לאכול בראש השנה, אלא שיש אומרים שמצוה להתענות בו, לכן באופן זה ודאי מועילה התרה. וראה בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ב סי' פג) שכתב שדין זה שלא מועילה התרה נאמר דוקא כשמנהג המקום להחמיר, משום שיתכן שנהגים להורות במקום זה כדעת האוסרים, אבל יחיד שקיבל על עצמו להחמיר בדעה אחת בפוסקים, רשאי להתיר מנהגו, כי בודאי לא נהג כך אלא משום שרצה להחמיר על עצמו, ולא משום שבכוהו להכריע במחלוקת הפוסקים [וראה שו"ת מהר"ם שיק (א"ח סי' רמט), שמדבריו נראה שדין זה נאמר גם לגבי יחיד, וראה גם מה שכתבנו לקמן (סי' תרג ס"ק א)].

13) ובכמה פעמים נחשב שהורגל בכך, כתב הערוך השלחן (סי' תקפ"א סי') שהוא בשלש פעמים, וכן כתב האלף המגן (על המטה אפרים סי' תקפ"א ס"ק קב ענין ג), וכמו שאומרים בוסח התרת נדרים בערב ראש השנה 'או שום מנהג של מצוה שנהגתי שלש פעמים ולא התניתו שיהא בלי נדרי' [וכן נראה מהמשנ"ב לעיל (ס"ק ד) שרגיל היינו בשלש פעמים].

14) ואף שלענין תענית בכורות בערב פסח, כתב לעיל (סי' תע ס"ק ט) שאם אמו של בכור התענתה פעם אחת בערב פסח עבורו [כשהאב הוא בכור ומתענה עבור עצמו], הרי זה נדר הצריכה התרה, ראה מה שכתב השו"ע הרב שם (סי' ה) שנחשב כנדר רק אם באותה פעם היה ברעתה לנהוג כן לעולם עד שיגדל הבן.

אמנם, לענין קטן שהתחיל אביו לשקול עבורו מחצית השקל, הביא לקמן (סי' תרצ"ד ס"ק ה) שמובא במשנה ששוב אינו פוסק, והמג"א (סי' תע ס"ק ב) כתב שהוא משום נדר [וכן הקשה בשו"ת אמרי ישר ח"ב סי' קלז], וביאר הגר"ח קניבסקי (שקל הקודש פ"א ח"ז ביה"ל ד"ה קטן) שאף שנתן רק פעם אחת, מ"מ כיון שאסור לאב להוסיף על מחצית השקל של עצמו כמו שנאמר 'העשיר לא ירבה', ממילא בהכרח שכשנתן עבור בנו כותנתו לתת עבורו מדין חינוך למצות מחצית השקל, ואם כן קיבל על עצמו דבר זה בתורת נדר לתת עבור בנו בכל שנה ושנה לשם חינוך עד שיגדל ויהיה הבן מחויב מצד עצמו [שאם לא יתן עבור בנו כל שנה, אין זה חינוך, והרי זה כאילו מוסיף על מחצית השקל של עצמו].

[משנ"ב ס"ק ז]

ואם הוא קטן אם הוא מוסלמות שמקצנים בעקבת⁽¹⁵⁾.
16) כמו שנתבאר בשו"ע לעיל (סי' רפח ס"ה) שיש כמה וכמה דעות על איזה הלומות מתענים, וראה שם עוד פרטי דינים בזה.

[משנ"ב ס"ק ח]

שְׁנֵי הַיָּמִים וכו'⁽¹⁶⁾. דְּתַנְיָהוּ הֵן קִיּוֹם אֶקְרִי⁽¹⁷⁾.

16) ולענין הנהגים להתענות עשרה ימים מראש השנה עד יום הכיפורים, כתב לעיל (סי' תקפ"א ס"ק ו) שכיון שתמיד חסרים ארבעה ימים שבהם לא יוכלו להתענות [שהם שני הימים של ראש השנה ושבת שובה וערב יום כיפור], לכן מתענים ארבעה ימים קודם ראש השנה, וכתב בשע"י שם (סי' א) שלפי זה המתענה בראש השנה בשני הימים, אינו צריך להתענות אלא שני ימים קודם ראש השנה, ואף אם נהג תחילה להתענות ארבעה ימים, מ"מ יש להקל ולומר שלא היתה כוונתו בכך אלא לתשלומין, ועכשיו שמתענה בראש השנה אינו צריך להשלים אלא שני ימים, אך כתב שלפי הטעם שמתענים ארבעה ימים קודם ראש השנה כדי שיבקר האדם את עצמו ממומי חטאתו, וכמו קרבן הטעון ביקור ארבעה ימים קודם ההקרבן, גם המתענה בראש השנה צריך להתענות ארבעה ימים קודם ראש השנה, ואשרי מי שיכול.

17) וטעם הרבה, ראה לקמן (סי' תרא ס"ק ג).

[משנ"ב ס"ק ט]

כָּל יְמֵינוּ⁽¹⁸⁾.

18) והטעם שצריך להתענות כל ימיו, כתב בשו"ת תרומת הרשן (סי' רעח) לפי שהראוהו מן השמים שתעניתו חביבה, ולכן אפילו לדעת הסוברים שאסור להתענות בראש השנה, מ"מ כיון שהראו לו מן השמים שתעניתו בראש השנה חביבה, אין בתעניתו משום ביטול עונג יום טוב, וכן הביאו הלבוש (סי' ה) והשו"ע הרב (סי' ה) הערוך השלחן (סי' ד). ובשו"ת חתם סופר (א"ח סי' קסח) תמה איזה סימן יש בזה שתעניתו חביבה, וכמו שלא אומרים כן בשבת [שלכל הדעות אסור להתענות בה] שהמתענה תענית חלום פעם אחת צריך להתענות בכל שבתות השנה, משום שהוא סימן שתעניתו חביבה, וביאר שתענית חלום יש להתענות ביום החלום כי התחלת השתלשלות הגזירה היא ביום החלום, אך בראש השנה אדם נידון לפעמים לשנים רבות [כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' תקצ"א ס"ק יד)], ולכן בכל שנה בראש השנה עליו לחוש שמא זה הוא היום שבו מתחילה השתלשלות הגזירה שהראוהו בחלום, והרי זה כאילו חלם היום. והמהרש"א (ברכות יח, ב ר"ה מעשה) ביאר, שהחלומות של ליל ראש השנה יותר אמיתיים, כיון שהוא יום הדין, ולכן כל ימיו בכל שנה בראש השנה עליו להתענות על חלום שרואה בו.

ומי שידוע שאם יתענה תענית חלום בראש השנה שוב לא יוכל להתענות בצום גדליה, כתב הא"א (בוטשאטש, סי' ג) שמי"מ יתענה ביום הראשון של ראש השנה, אבל ביום השני של ראש השנה לא יתענה, כדי לא להפסיד על ידי זה את הצום. ובשנים שלאחר מכן, אם הוא אדם חלש לא יתענה כלל אף ביום הראשון, כדי שיוכל להתענות בצום גדליה, והוסיף, שבומיניו שאין אנו בקיאים על איזה חלום מתענים, לא יתענה אף בשנה הראשונה ביום הראשון [אם יגרום לו להפסיד את צום גדליה], אלא תעשה הטבת חלום, דיו.

[שעה"צ ס"ק ז]

פֶּסַח לֹא אֶקֶן אֵיךְ הַכֵּן דְּבָרֵי פֶּסַחִים קִאֶפֶן אַחֵר, שְׁהַתְּעָה וְנִסְ קִדְשִׁי⁽¹⁹⁾.

19) אמנם בשו"ת מהר"ם מרוטנבורג (דפוס פראג סי' נד) כתוב להדיא שהמהר"ם התענה בשני הימים בראש השנה וקידש לבני ביתו משום שהקידוש הוא מדאורייתא, ולא כדבנת השעה"צ שהתענה רק ביום השני מפני שהיום הראשון הוא מדאורייתא, המשך במילואים עמוד 41

מילואים

הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצח תקצט תר

המשך מעמוד טו

המשניב לעיל (סי' תכט ס"ק ח) שהכלל הוא שצידוק הדין, יצדקתך ותחנן שוים הם.

ואף שאין זה יום טוב רגיל אלא הוא יום הדין, ביאר הערוך השלחן (סי'ב) שלדעתם אין לחוש לזה, כי כבר נתמתקו הדינים אחר תפילה מוסף.

וכמהלוקתם כאן, נחלקו השו"ע והרמ"א לקמן (סי' תרכ"ג) לגבי יום כיפור שחל בשבת, שדעת השו"ע שאומרים בו יצדקתך, ודעת הרמ"א שאין אומרים, אכן, בטעם דברי הרמ"א ביאר המשניב שם (סי' יב), שביצדקתך כתוב "משפטיך תהום רבה" ולכן אין לאומרו, שהרי ביום כיפור אנו מבקשים רחמים לפני השם יתברך.

סימן תקצט

[משנ"ב ס"ק א]

נְעִין פְּשַׁעֲוֵי תְּשׁוּבָה מְשַׁעֵם, שְׁאִין נֶה הַנְּאָה גְּמוּלָה, הַקְּצֵת שְׁגוּהָ קְפוּיָה.

1) וכן לענין מי שנוכר שלא הכריל באמצע אמירת ההגדה בליל הסדר שחל במוצאי שבת, כתב השו"ע לעיל (סי' תע"ג) שישלים את ההגדה עד 'גאל ישראל' ואחר כך יבדיל, וכתב במשניב שם (סי' ד) שימתין גם עם ברכת הנר עד לאחר אמירת ההגדה ויאף שקורא את ההגדה לאור הנר קודם שמברך על הנר, יש לומר כסברת המשניב כאן שגם ההגדה שגורה קצת בפיו, וכמו שכתב השו"ע לעיל (סי' רעה ס"ט) לענין קריאה לאור הנר בשבת, שאין לך עם הארץ שלא תהיה ההגדה שגורה קצת בפיו.

ולפי טעם זה, אין לקרוא לאור הנר דבר שאינו שגור כלל בפיו לפני שמברך ברכת 'בורא מאורי האש', ולכן, לענין תשעה באב שחל במוצאי שבת שבו אין הכרלה על הכוס, כתב לעיל (סי' תקנ"ג ס"ק א) שיש לברך על הנר קודם שיקרא מגילת איכה, כדי שלא יהיו מאורי הנר בלא ברכה.

אמנם, לענין הרצפה ללמוד במוצאי שבת לאור הנר ואין לו יין להבדיל, כתב לעיל (סי' רצ"ח ס"ק ד) שימתין גם עם ברכת הנר עד שיוסר את כל הברכות על הכוס, אף שנחמת זה לומר לאור הנר קודם שברך עליו, וכן לענין אמירת ויתן לך, כתב בשע"ח שם (סי' א) שנהגים העולם לאומרו לאור הנר קודם הבדלה ויאף שאינו שגור בפיו בעל פה כמבואר בשערי תשובה כאן (סי' א), וכמו כן לענין פורים שחל במוצאי שבת, כתב בשע"ח (שם ובסי' תרצ"ג ס"ק ד) שהמנהג הוא שקוראים את המגילה לאור הנר קודם הבדלה, וכדברי הרמ"א שם (סי'א), ולא נוהגים כדעת הכל בו שכתב (סוף סי' מא) שצריך לברך קודם לכן על הנר כדי שלא יהנו ממנו בלא ברכה, וכן כתב השערי תשובה כאן.

אך יש לומר שבדרך כלל עדיף להמתין ולסדר את ברכת 'בורא מאורי האש' על הכוס למרות שבינתיים נוהג מן הנר ללא ברכה, אלא שלענין קריאת מגילת איכה, אם ימתין עד שיבדיל על הכוס במוצאי השעה באב, כבר לא יוכל לברך 'בורא מאורי האש', כיון שאין מברכים ברכה זו אלא בליל מוצאי שבת, וכן כתב השערי תשובה (סי' תרצ"ג ס"ק א) בשם השי"ר כנסת הגדולה, וכן כתב השי"ש פ"א דע"מ.

ובטעם המתירים ליהנות מן הנר קודם שברך עליו, כתב הכנסת הגדולה בשם מהר"ש הלוי [הובא בשערי תשובה שם] שברכת 'בורא מאורי האש' אינה ברכת הנהנין [שהרי הנאת הנר נפטרת כבר בברכת 'יוצר המאורות' של שחרית], וכן כתב הפמ"ג שם (משנ"ב ס"ק א) שברכת 'בורא מאורי האש' אינה ברכת הנהנין, אלא נתקנה זכר

ובשרית מהר"ח אור זרוע (סוף סי' מט) כתב שהמהר"ם התענה ביום השני [ומשמע שביום הראשון לא התענה], וכתב שלמרות שהיה בתענית קידוש ביום השני לבני ביתו [וכהבנת המניא שהקידוש היה בזמן שהתענה, אך לדברי מהר"ח אור זרוע עשה כן ביום השני שהקידוש בו דאי מדרבנן].

[משנ"ב ס"ק יב]

דְּקָה יֵשׁ אֲלֵמֵרִים דְּמַצְנָה לְהַתְּעוּת כְּרֵאשׁ-הַשָּׁנָה.

20) ומטעם זה, מי ששכח 'יעלה יבוא' בברכת המזון בראש השנה, כתב לעיל (סי' קפ"ח ס"ק יט) שאם שכח התחיל ברכת 'הטוב המטיב', דעת המניא שאינו חוזר, וביאר בשע"ח שם (סי' טו) שטעמו הוא משום שיש אומרים שמותר להתענות בראש השנה [ולשיטתם כיון שאינו חייב לאכול ואין חיוב ברכת המזון קמיע בה ממילא לא תיקנו חכמים שהזכרת מעין המאורע בברכה המזון מעכבת בו, וחוששים לדבריהם כדי שלא יבטל לטפק ברכה לבטלה אם יחזור לתחילת הברכה], וכתב שהא"ר חולק עליו ולדעתו צריך לחזור, ובמשניב לא הכריע כיצד לנהוג, אכן, המטה אפרים (סי' תקפ"ג ס"ד) כתב שהצריך להלכה כדעת הא"ר שחוזר, וכן כתב הערוך השלחן (סי' קפ"ח ס"כ"א), וכן הורה הגר"שו אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ארחות הלכה דע"י 87) שכמוהו שהמנהג הוא לחזור גם בסעודת היום, כיון שאנו לא מתעבים בראש השנה, והרי זה כשאר יום טוב שחוזר, וראה בקצו"ע (סי' מד ס"ד) שכתב שאינו חוזר, וכן כתב הדרך החיים (סי' כ ט"ז) שאינו חוזר, וביאר האלף המגן (סי' תקפ"ג ס"ק כט) שטעמו משום שספק ברבות להקל.

ולענין מי ששכח 'יעלה יבוא' בברכת המזון של סעודת ליל ראש השנה, כתב הגר"שו אויערבך (ש"ת מנחת חיים סי' נח אות ב) שצריך לחזור [אף לדעת המניא], וכמבואר במשניב לעיל (סי' ד) שבבילוי ראש השנה כדאי אסור להתענות לכל הרעות, וכן כתב השו"ע הרב (פסקי הסיודר ברכת המזון) שלמרות שבראש השנה ביום אינו חוזר, מימ בליל ראש השנה חוזר, וראה עוד מה שכתבנו בזה לעיל (סי' קפ"ח שם).

[משנ"ב ס"ק יג]

וְאִין שְׁלֵף כְּלֵי-כֶּף לְקַבֵּשׁ לְעֵצוֹת פְּיוֹם צוּם הַמְּקַנְיָהוּ.

21) וכתב ה"ד אפרים (על המניא ס"ק ח) שיתכן שאף אם מתענה בו תענית חלום לא יאמר 'ענו', כיון שהתענית בראש השנה אינה באה בשביל עינוי הנפש, שהרי המתענה תענית חלום בראש השנה צריך להתענות בשנים שלאחר מכן אף שלא חלם בהן, וגם יש אומרים שמצוה להתענות בראש השנה אף אם אינו מצטער מחמת חלום, אלא הסיבה שמתענה בראש השנה היא מחמת שעומד באותו יום לדין, וממילא לא שייך לומר 'ענו ביום צום תעניתנו' כשמטרת הצום אינה לשם עינוי, ואף צום יום כיפור שנאמר בתורה בלשון 'ועניתם', מימ עיקרו נקרא 'צום' לפי שנצטונו עליו, ולכן גם בו לא שייך לומר, כיון שלא מתענים בו לשם עינוי הנפש, אלא בשביל עמידה בדין.

סימן תקצח

[משנ"ב ס"ק א]

וְהַיֵּשׁ-אֲמִירִים סְבִירָא לְהוּ, דְּקָה עַל-כְּלֵי-פְּנִים יוֹסֵט-טוֹב הוּא רְאֵשׁ הַקְּדוּשָׁה.

1) וכמו שנתבאר בשו"ע לעיל (סי' רצ"ב ס"ב), שכל שאילו היה חול לא היו אומרים בו תחטן כמנהג, אין אומרים בו בשבת יצדקתך, וכן כתב

מילואים הלכות ראש השנה סימן תקצו תקצז תקצח תקצט תר המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק ב]
אוקרים ונתדיענדיש].

2) ואם שכח לאומרו, כתב בביה"ל לעיל (סי' רצד ס"א ד"ה ואם טעה) שדינו כמו אם שכח לומר במוצאי שבת יאתה חוננתנו, שאינו חוזר, מפני שמזכיר אחר כך הברכה על הכוס של קידוש, כמבואר בשו"ע (שם), וכן כתב במשנ"ב לעיל (סי' תצא ס"ק ד). ואפילו אם התחיל רק יותן לנו ה' אלקינו, כתב המטה אפרים (סי' ששז) ששוב אין להחמיר על עצמו לחזור ולומר זתודיענר, וראה מה שכתבנו במשנ"ב שם.
ואם לא הבדיל בתפילה, וקודם הקידוש טעם איזה דבר, כתב בביה"ל (שם) שקטנו אותו שעליו לחזור ולהתפלל, וכמו במוצאי שבת,

לבראות האש במוצאי שבת על ידי אדם הראשון [כמבואר במשנ"ב לעיל (סי' רצח ס"ק א)], וכמו שכתבו התוס' (פסחים נג, ב ד"ה אין) שלא תיקנו ברכה על הנאה מן האור, לפי שאין זו האת הגוף, וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' רטז ס"ק ד) שלא תיקנו ברכה על הנאה שאינה נכנסת לגוף, וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' רצו ס"ח ד"ה לא) בשם הרא"ש שברכת הנר אינה ברכת הנהנין, שהרי אין מברכים אותה בכל פעם כשראה את האור. וראה בביה"ל לעיל (סי' רג ס"א ד"ה על), שהביא שמדברי המג"א משמע שטוב שהיא ברכת הנהנין, ושדעת הפמ"ג שהיא ברכת השבח וכשן ברכת המצות, וראה מה שכתבנו לעיל (סי' רצח ס"ק לו)].

הלכות ראש השנה סימן תרב תרג המשך מעמוד ע

[שעה"צ ס"ק ז]
ועין קבאר הג"א שכתב דכן עקר[11].

11) וכן כתב במעשה רב (אות קנט) וכן נהגו החזו"א והגרי"י קניבסקי (ארחות רבנו ח"א עמ' קעו), וכן נהג הגרש"ז איוערבך (מכשני תורה קובץ ג עמ' שעה), וכתב הערוך השלחן (סי' תכו ס"ח) שבמדינת שמצויים בהן הרבה ענינים, ונהגים שלא להמתין עד מוצאי יום כיפור, אלא מקדשים מיד כשאפשר, אכן, דעת הגר"ש אלישיב (דברי חכמים תשובה תפ, אשרי האיש חיג פכ"א אות כו) שהמנהג בירושלים להמתין ולומר קידוש לבנה במוצאי יום כיפור, ואף בישיבת [באירופה] המנהג היה כך.

[משנ"ב ס"ק יא]
ונתקנים שצ"ע נער[12] אומר ההפסדה שוקה ישן[13].

12) וכן כתב לעיל (סי' רפב ס"ק כג) שנהגים שלכתחילה אין קורין קטן למפטיר בשבת זו. ולענין עלית קטן למפטיר בשאר שבתות השנה, ראה מה שכתב במשנ"ב שם, ובביה"ל שם (סי' ד"ה אה). והוסיף המטה אפרים (סי' מ) שיש לקרא לאיש חשוב להפסדה זו.

13) וכיון שהפסדה זו מסתיימת בהרשע במילים "ופושעים יכשלו בה", כתב לעיל (סי' תכח ס"ק כג) שנהגים להוסיף פסוקים בסיום ההפסדה כדי לסיים בדבר טוב, וראה שם אלו פסוקים נהגים להוסיף.

ולענין דרשת ישבת שובה, ראה מה שכתב לעיל (סי' תכט ס"ק ב).

סימן תרג

[משנ"ב ס"ק א]

בשנת ימ"ה שוקה צריף לנהר[14]. הנה אפלו מפת פלטר[15] של גוי[16] וכי, עד יותר מארבעה מילין[17] וכי, מטר לו לאכל פח פלטר של עפ"י[18].

1) וכן לענין שבת ויום טוב, כתב לעיל (סי' רמב ס"ק ו) שנכון להיזהר שלא לאכול בהם פח פלטר של נכרי גם אם בהול אינו נוהר בזה, מפני כבוד שבת ויום טוב.

ולהחמיר בשאר ענינים בעשרת ימי תשובה, כתב החיי אדם (כלל קמט) שבכל הדברים ראוי להחמיר בימים אלו, גם אם אינו מזהר בהם

תכו ס"ק ט) משום שקודם יום הכיפורים מאויימים מכה הדין, והאם צריך לטעום איזה דבר קודם קידוש לבנה במוצאי יום הכיפורים, כתב לעיל (שם ס"ק יא) שאף שבשאר תעניות צריך לטעום קודם קידוש לבנה, מי"מ במוצאי יום הכיפורים, מתוך ששמחים שיצאו בדימוס, מקדשים אף קודם שיעטמו, אכן, אם מרגיש שמחמת חולשת התענית לא יוכל לכוון כראוי, כתב המטה אפרים (סי' ד) שימתין לקדש את הלבנה עד לאחר שיבדיל ויטעם קצת, גם אם מחמת זה יצטרך לקדש את הלבנה ביחידות.

ולענין האם יכול לקדש את הלבנה במוצאי יום כיפור בלי מנעלים, מדברי המשנ"ב (שם) משמע שרק במוצאי תשעה באב צריך להיזהר בזה ויתכן שהטעם הוא משום שיש חילוק בין איסור נעילת המנעלים בתשעה באב שהוא משום אבילות, לבין איסור זה ביום כיפור שאינו אלא משום עינוי, אכן, השו"י חמד (אסיפת דמים מערכת יום כיפורים סי' א אות א) כתב, שגם במוצאי יום כיפור יש לנעול נעליים קודם שיקדש את הלבנה [אמנם, לדעתו צריך גם לטעום משהו קודם קידוש לבנה], וכן דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש חיג פכ"א אות כה), וכן כתב בקיצור הלכות המתעבים (להגר"ש דבליצקי), אך הוסיף, שבאופן שיפסיד קידוש לבנה בציבור אם ילך לנעול נעליים, יקדש את הלבנה עצמה אף שאינו נועל נעליים.

10) וכן כתב בביה"ל לעיל (סי' תכו ס"ב ד"ה ולא) שכיון שבעשרת ימי תשובה תלויים ועומדים בדין, יתכן שזכות אחת תכריע את הכף, ובביאור דעת הרמ"א שממתנינים עד מוצאי יום כיפור ולא חוששים לטעם זה שמצות קידוש לבנה תכריע לכף זכות, כתב הלבוש (סי' ב) שכיון שממתנינים לכבוד המצוה כדי לקיימה בשמחה, נחשבת ההמתנה עצמה כמצוה שתכריע לכף זכות.

ולענין האם יש להדיר בקניית ארבעת המינים קודם יום הכיפורים כדי שמצוה זו תכריע לכף זכות, כתב המטה אפרים (סי' תרג ס"ה) שאנשי מעשה נהגים להיות זריזים מקדימין ולקנותם קודם יום כיפור כדי שמצוה זו תכריע לכף זכות, אלא אם כן יודע שלאחר יום כיפור ימצא ארבעה מינים מהדירים יותר, ולענין האם לבנות את הסוכה קודם יום כיפור, כתב הרמ"א (סי' תרכז ס"ה) שיתחיל לבנותה מיד במוצאי יום כיפור, וראה שער תשובה (סי' תרכח ס"ק א) ומשנ"ב (סי' ב) מה שכתבו בזה, ומה שכתבנו שם.

